

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

үндестік. Бейне жердің екі шетінде, көз жетпес қос қиырда ғұмыр кешкен екі ақын бірін-бірі көңілмен сезіп, сәуегейше жүрекпен болжап тұрғандай сезіледі емес пе. «Ғашық жар, ағайын, дос бәрі алданыш», осы сөзбен фәни жалғаннан тиянақ таппай, бақи дүниеге мойын бұрып, өз мұңына өзі көміліп Абай да өтті дүниеден, өзін сүйікті ете алмай, өмірдің барша бояу құбылысын, жақсылық, жаманшылық қалыбын қалтықсыз жақсы көремін деп көп алданып көңілі жарым Байрон да өтті өмірден. «Соққан дауыл сияқты өмір өтер, жақсылық жоқ өзіме мен дәметер», - десе Абай; Байрон ақын: « Қатып қалған көзімде бір тамшы жас, төгілмей ме, бой жылап, ол да ерісе», - деп жүрек шерін түсінер серік іздеп шарқ ұрып, тебіренген үстіне тебіренеді.

Жарықтық Абайдағы махаббат сезімін сөйлетсек. «Жалпы ғадетінде ақылынан гөрі махаббатын ардақтап, ақылдың суық сынынан қашып, көңілін билетіңкіреп отырушы еді» - дейді Тұрағұл. (Мінез машықтары. Тұрағұл Ибрагимұлы).⁹

Екі ақынды салыстырған басты себептеріміздің бірі екеуінің шығармаларының жүрек соғыстары бірдей болуында еді. Оқырманына ойын жеткізе алса, жазғанын оқыта алса, жүректен жүрекке жеткізе алса ол ақынның жетістігі мен шеберлігі. Ал сол шеберліктің жасында бойынан табылған ақындардың сол заманнан мына заманға, және біздің заманымыздан келесі сан мың ғасырлыққа өтуін біз қамтамасыз етеміз. Сондықтан шетел әдебиеті мен қазақ әдебиетін байланыстырып, екі тараптың шығармасына мән бердік. Ашық махаббат лирикасын қилы оймен халыққа паш етуі, жүректерінен ойдырып орын алған ғашықтарына шығарылған өлеңдері, сұлу жүзді сұлуларын бейнелеуі және т.б айқын қырлары айшық берілген өлеңдерін талдасақ сөз жетпес. Алуан түрлі қыры бар өнердің біз тек біреуін айттық!

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Абай Құнанбаев шығармаларының екі томдық толық жинағы. Екінші том. – Алматы: Ғылым, 1977, 152 бет.
2. Абай Құнанбаев шығармаларының екі томдық толық жинағы. Бірінші том. – Алматы: Ғылым, 1977, 252-бет
3. Байрон Джордж Гордон B18 Полное собрание стихотворений и поэм в одном томе. — М.: «Издательство АЛЬФАКНИГА», 2014. — 1210 с.: ил. — (Полное собрание в одном томе).
4. Абай Құнанбайұлы. Өткінші көп өмір кеткен өтіп... Өлеңдер, поэмалар, қара сөздер- Алматы: Раритет 2008.- 384 б – «Алтын қор» кітапханасы.
5. Екінші том. – Алматы: Ғылым, 1977. 152 бет.
6. Абай Құнанбайұлы. Өткінші көп өмір кеткен өтіп... Өлеңдер, поэмалар, қара сөздер- Алматы: Раритет 2008.- 384 б – «Алтын қор» кітапханасы
7. Чайльд Гарольдтың сапары. Қабыл. Теңіз көкжалы. Өлеңдер/ Байрон Джордж; құрастырып, алғы сөз жазған Қ. Ахметов. – Астана: Аударма, 2005. – 552.
8. (Екінші том. – А. Ғылым, 1977. 63- бет)
9. «Абай туралы әңгімелер», Ниязбек Алдажаров, «Жұлдыз», 1992, № 1. 102-бет

IRSTI 16.31.41

PECULIARITIES OF PROPER NAMES IN KAZAKH AND ENGLISH PAROEMIAS

Askar Gaziza

askargaziza@gmail.com

L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2nd year student, Astana, Kazakhstan

Scientific supervisor – Zhumay Nurmira, Doctor PhD

Since English and Kazakh languages both have long history and belong to different language families, it is possible for one to conclude that they do not possess anything common respectively. However, there will always be similar concepts and notions in languages all around the world and this issue requires current scientific research.

Before we try to find similar encounters in both languages, we consider the definition of proper names and proverbs briefly. Proverbs and sayings are folk aphorisms with laconic form, reproducible meaning and, as a rule, edifying sense.

Paremi, i.e. oral folklore genre par excellence, have a very long history of written fixation within the Turkic and then Turkish written-literary traditions. This special attention to the genre of paremi has been preserved and developed in the new times and then in the modern era.

In linguistics, proverbs are studied by the science of paremiology, which means the Greek word "paromia" - "short saying", and its study. The science of paremiology is the meaning and content of proverbs, history of origin, ways of their appearance, structure, etc. of the study. According to paremiological research, proverbs were collected from the people and published in the XIX century. The first Kazakh proverbs were published in 1897. The first Kazakh teacher Y. Altynsarin published first collection of proverbs and sayings in Orynbor. Al-farabi Kazakh National University's "Kazakh folklorists" research laboratory's science workers prepared this collection for publishing [1, 5].

Paroemia, called of us a Proverbe, is a sentence or forme of speech much used, and commonly knowen, and also excellent for the similitude and signification: to which two things are necessarily required, the one, that it be renowned, and much spoken off, as a sentence in everie mans mouth. The other, that it be witty, and well proportioned, whereby it may be discerned by some speciall marke and note from common speech, and be commended by antiquitie and learning [2].

Onomastics (or, in older texts, onomatology) is the study of the etymology, history, and use of proper names. An alethonym ('true name') or an orthonym ('real name') is the proper name of the object in question, the object of onomastic study [3].

Let us start with a well-known expression "If the mountain will not come to Mahomet, Mahomet must go to the mountain" equivalent for this proverb in Kazakh would be its exact word-for-word translation which is "Егер тау Мұхаммедке бармаса, онда Мұхаммед тауға барады". Perfect translation of the given saying can be explained by an apparent fact of Prophet Mohammad being known not only within Islamic society, but within also being recognized all around the world due to his profound influence in history.

Our next instance is an idiom in English "*as wise as Solomon*". King Solomon was the fourth (or third) ruler of the United Kingdom. He is remembered primarily for his wisdom (hence the English idiom 'as wise as Solomon'), though he was also a wealthy and powerful king. Solomon is highly revered in the three Abrahamic faiths of Judaism, Christianity, and Islam and is mentioned in the Hebrew Bible (or Old Testament), the Quran, and the Hadiths.

In addition, various legends grew around the figure of Solomon in later times, which further elevated his already larger-than-life character. Kazakh equivalent of the idiom would be "Луқпан Хакімдей ақылды". Luqpan Hakim is a character that is mostly met in East folklore. His name is mentioned in fairytales of nations such as: Kazakh, Uzbek, Turkmen etc., in which his figure appears to be wise, always eager for knowledge and someone who truly cares about his people. Respectively there are plenty of legends involving his name in literature of mentioned nations.

"Шық бермес Шығайбай" is a well-known saying in Kazakh language, generally used to call out someone who is greedy for money, stingy and to compare him or her to the character of a popular fairy tale. The character is from the fairy tale called "Алдар көсе мен Шықбермес Шығайбай", apparently notorious for being tightfisted, hence it developed into being a conventional phrase among Kazakh people that contain negative connotation. However, to call someone out for being frugal Englishmen use another phrase that degrades not a certain person, but a whole nation and it is a phrase "*to be a Jew*".

For sure, it is a generalization and draws attention the most because of the usage of an indefinite article, not a definite to attribute it to a certain person. The phrase has antisemitic undertones, since it is a stereotyped utterance that all Jewish people are tightfisted and cunning.

“Қайда барсаң Қорқыттың көрі” is a saying that is familiar to Central Asia nations, since the figure of many legends, Qorqyt is the character in literature of Turkic countries. He is notorious for his wise figure and also for seeking eternal life on earth. According to legends he wanted to escape the death and therefore sought for a place he could stay in to live his long life. However, everywhere he went, he would meet a group of people who were digging for his grave, hence it emerged into a wide-spread phrase implying that no man is able to escape the fate.

“Асанқайғыланып отырды” the character of this saying is a real person, who lived in 14th century. Commonly known legend that involves his name is him looking for so called “Zheruiyq”, which he imagined as heaven on earth, where everyone was equal and were no wars whatsoever. However, according to the legend, he could not find this place, which on its turn implies that sometimes people desperately look for things in life that might not even exist and therefore forget to enjoy the present.

“Дәуіттің отыз ұлын бір күнде алған” this one is a rather tragic story about the loss of a father as saying suggests. Prophet David had 30 sons and while doing namaz when he turned back, he would see his 30 sons also doing namaz, at that moment he would feel self-arrogance that he has more sons than everyone, correspondingly Allah was not satisfied by such self-indulgence, so he decided took all his 30 sons at once. Prophet David regretted his actions and asked for forgiveness, and eventually got it by being sent Suleiman king who could speak to any animal in the world and ran 18000 universes. Therefore, our ancestors would not ask someone about their children and furthermore brag about their quantity.

“Әркімнің өз жері – Мысыр шаһары” by the first glance one might not grasp the meaning, but explanation for this proverb is quite simple. Wherever we go, there is no better place than our home. English equivalent for the proverb would be “There is no place like home”. Compared to Kazakh version it does not imply that one’s home is the best place to self, but rather emphasizes that home always takes special place in a heart of one.

“Begin to weave and God will give the thread.” the proverb’s origin is Germany (but is common to all christians, since they share the same religion and the same god) suggesting that one should take initiative first, instead of relying on outer factors, be it big projects or little decisions in one’s life.

“Kings have long arms (Байдың қолы ұзын)” this metaphorical idiom implies, that those who run a country or have many acquaintances can easily get what they want and extradite those who they do not like, if they ever wish so. For example: it is the true of “Alash people” who were concerned by the future of their nation, since, they were an organization that wished freedom for their people, they were brutally executed, because the government did not want to accept their policy.

“Rome wasn’t built in a day.” this proverb familiar to English-speaking people due to both historical and geographical factors. As we know from history lessons Roman Empire was the longest-lasting empire that existed in the world and respectively it took some time to establish such a successful government with a very long history. Therefore, meaning of the proverb is in order to achieve something big in life one must strive and be patient, because apparently everything takes time. And if one’s goal worth it, it is also worth of waiting [4].

“When in Rome, do as the Romans do”. Every country, every culture has its own rules by which they are governed, and when we attend these places or events we must obey to those rules as we are only guests, therefore cannot set our own rules. Originally this proverb dates back to 16th century [5, 76].

In conclusion, we can note that, having discussed all of the given examples, we can make a rather simple conclusion: languages all around the world possess different geographical and cultural histories. But, despite that in paremia there will always be similar notions, even in languages that drastically differ from one another, in our case in English and Kazakh. To be exact: concept of humanity, concept

of character of a man, be it positive or negative. Those concepts and how they were realized, perfectly reflects a nation's mentality.

Literature

1. Мұқәддәс. М. Қазақ-ұйғыр мақал-мәтелдерінің паремиологиялық жүйесі. Алматы, 2007, 29 б.)
2. Қазақ хрестоматиясы екінші басылым, 2003-56.
3. Paroemia.
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.03.0082%3Apart%3DTropes%3Asubpart%3DParoemia>
4. <https://en.wikipedia.org/wiki/Onomastics>
5. Порхомовский. Турецкие пословицы в языке и речи. Москва, Языки славянской культуры, 2014. – 176 с.

УДК 81'22

КӨНЕРГЕН ТҮЛҒАЛЫ СОМАТИКАЛЫҚ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ СӨЗДІКТЕРДЕ ТҮЗІЛІСІ ЖӘНЕ АУДАРМАСЫ (жоғарғы бөлік бойынша)

Байқадам Асылзат Наурызбайқызы

asylzat_b@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Филология факультеті,

“Аударма ісі” білім бағдарламасының 1-курс докторанты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Қоңыратбаева Ж.М.

Қоғамның тарих бойында дамуы барысында тіл жүйесінде біршама өзгерістер орын алып отырады. Әр кезеңде түрлі әлеуметтік жағдайлардың нәтижесінде сөз тіркестері пайда болады. Адамдардың өзара коммуникацияға түсуі мақсатында аталмыш тіркестер өз алдына белгілі номинативтік немесе экспрессивтік қызмет атқаратыны мәлім.

Тілдің лексикалық жүйесіндегі деривацияның әр алуан тәсілдері арқылы жасалатын сөздерге қарағанда тұрақты тіркестер (немесе фразеологизмдер) тілдік жүйедегі еркін сөз тіркестерінің фразеологиялану үрдісі нәтижесінде қалыптасады [1, 111 б.]. Алайда олардың көбісі фразеологиялық қабаттың бір бөлігі ретінде сақталады. Олардың басым көпшілігі халық арасында күні бүгінге дейін қолданылып келеді. Қазақ тілінде құрамында көнерген сөздер кездесетін соматикалық фразеологизмдер жиі кездеседі. Фразеологиялық бірліктердің бойындағы көнерген элементтердің мағынасына үңіліп, этимологиясын зерттеу, олардың ағылшын тіліндегі баламасын анықтау аталмыш жұмысымыздың негізгі мақсаты болып табылады.

Зерттеу барысында фразеологиялық бірліктердің тіларалық берілуінде лексика-семантикалық ерекшеліктерін талдауға тырысамыз. Бұл ретте Р.Беллдің эквиваленттілік теориясы бойынша толық, жартылай және нөлдік деңгейлерге жіктеп көрсететін боламыз [2, 6 б.].

Көнерген сөздерді зерттеу барысында мынадай түрлері бөліп көрсетіледі: лексикалық (өзге лексикалық бірліктердің әсерінен белсенді қолданыстан толығымен шығып қалған көнерген сөздер), семантикалық (жекелеген мағыналарын жоғалтқан заманауи сөздер), сондай-ақ лексика-сөзжасамдық, лексика-фонетикалық және акцентологиялық. Лексикалық архаизмдер турасында В. В. Виноградов мынадай пікір білдіреді: «В компонентном составе фразеологической единицы выступают в качестве детерминирующих элементов, притягивающих к себе другие, не